

Selefizm: Çäkli howpmy ýa çäksiz howp?

Category: Filosofiýa, Kitapcy, Nukdaýnazar, Publisistika

написано kitapcy | 25 января, 2025

Selefizm: Çäkli howpmy ýa çäksiz howp? SELEFIZM: ÇÄKLI HOWPMY ÝA ÇÄKSIZ HOWP?

Musulman ýurtlar diniň we zorluk-zulmuň biri-biriniň içinden eriş-argac bolup geçýän ýurtlary hökmünde üns merkezindäki ýerini yzygiderli diýen ýaly başgalara bermän gelýär.

Parahatçylyk manysyny berýän **silm** sözünden dörändigi aýdylýan yslam musulman jemgyyetleriň agdyklyk edýän dinidigine garamazdan, bu ýurtlar parahatçylyk (silm) ýurdy däl.

Ady silm (parahatçylyk) sözünden dörän bu dine uýanlary bilen parahatlyk söýüji adamlar bolup bilmeyişleri ýaly, olaryň ýasaýan ýurtlary-da Darüsselam (parahatçylygyň ýurdy) bolup bilenok.

Musulman ýurtlar ganly geografiýalar bolşy ýaly, bu geografiralar ganly çäklerini çäksiz ýagdaýda yzygirerli giñeldip durýarlar.

Selefizmiň we jihadizmiň ganly çäkleri ýok, ganly çäksizlikleri bar.

Palestina konflikti, 1979-nyj ýylyň Eýran rewolýusiýasy, Owganystanyň SSSR tarapyndan okkupirlenmegi ýaly üýtgeşmeler uzak wagtdan bäri jihat düşünjesiniň zamanabap dünýä garşıy bas götermek, Günbatary ýykmak görnüşinde militaristik garaýyşa we praktika ýugrulyp täzeden formulirlenmegine sebäp boldy.

Siriýa ursy «El-Kaide», «YŞYD» ýaly militaristik jihatçy-terrorçylykly toparlaryň iman, jihat, kalaşnikow, uruş we ýeňiš düşunjeleriniň binýadynda özlerine dini ideologiyalar işläp düzмелерине şert döretdi.

Jihat şygary astynda urup-ýençmeleri mukaddesleşdirmegi, guramaçylyk etmegi we giñden ýaýmagy sünni we shaýy dünýäsiniň meňzeş tarapydyr.

Durmuşyň tutuşlygyna jihatdygyny aýdýan jihadizm durmuşy tutuşlygyna urup-ýençmelere, zorluk-süteme öwrüp bilyär.

Iň uly ybadatyň jihatdygyny aýdýan jihadizm aslynda iň uly ybadatyň sütemkärlikdigini adamlaryň we jemgyýetiň boýnuna dakýar.

Jihat şygary astynda sütemkärligiň ybadatlaşdyrylmagy we dinleşdirilmegi jihadizmdir selefiligiň ortasyny hem-de soňuny düzýär.

Jihadizmiň we selefiligiň arasynda eriş-argaclyk derejesinde ýakynlyk bar.

Selefizm radikal dini hereketleriň militan we urşujy gazanmagyň ideologiýasydyr.

Jihadizm bilen bitewileşen militan selefist ideologiá diniň sa:p amal edilmegi, sa:p dini çeşmelere dolanyp gelmek, yslamy Kuranda motomot aýdylşy ýaly ýaşamak, Hezreti Pygamberimiziň (s.a.w), sahabalaryň, tabygynlaryň we olardan soň gelenleriň hutma-hut ýasaýşy ýaly ýaşamagy aňlatmaýar.

Selefizm modern dünýäni bütin gymmatlyklary we gurluşy bilen bile küpür yylan edip, olara garşy diniň adyndan jihat etmegk bütin geografiýalardaky musulmanlaryň ýeke-täk wezipesine öwürýär.

Selefizm we jihadizm Allanyň dünýäsine Allanyň düzgünini ýola goýmak üçin modern medeniýete garşy göreşmegi diniň özeni görnüşinde aňlara guýýar.

Jihadizmiň we selefizmiň belli bir geografiýasy ýok. Modern dünýä we Günbatara duşmançylykly garşydaşlygy, ýigrençleri, gahar-gazaplary aňsatlyk bilen ulanyp bilyän jihadizmdir selefizm dini wagyz-çykyşlar arkaly islendik geografiýa aralaşyp bilyär.

Selefizm-jihadizm aňsatlyk bilen bütin musulman ýurtlaryna ýaýramaga we islendik ýerden özune militan ýygnamaga ukyplydyr.

Hiç bir musulman jemgyýetiň selefizm-jihadizmden täsirlenmän, «bular ýaly zat bizde ýaýrap bilmez» diýip, arkaýynlanar ýaly ýagdaýy ýokdur.

Musulman jemgyýetler modernleşmekden (döwrebaplaşmakdan) yza galan jemgyýetlerdir. Musulman jemgyýetler demokratiýa, ylym, filosofiýa, adam hukuklary, rasionalizm we aýal-erkek deňligi

ýaly döwrebap gymmatlyklara daşdyrlar.

Modern döwürde yslamyň demokratiýa, ylym, zenan hak-hukuklary bilen utgaşyp-utgaşmaýandygy baradaky sowallaryň üstünde ýygyýydan jedelleşilýär.

Musulman dünýäsinde birküç sany synagy hasaba almasak, durnukly, dowamly, sistematiki demokratiýa tejriesi ýok.

Musulman geografiýasy modern dünýäniň daşynda galdygyça, oňa duşman bolupdyr we kesekileşipdir.

Modern dünýä keseki we duşmançylykly musulman jemgyyetlerinde modernleşen hem-de günbatarly bolan her bir zada duşmançylyk etmegi dine öwürdiler.

Döwrebaplaşmaga garşıy gidýän musulman jemgyyetleri güýçlenmek we dogumlanmak üçin dine ýapyşdylar.

Her bir döwrebaplyga garşıy çykmak üçin dine ýapyşmagy we dine yüzlenmegi öñe sürüyän çemeleşmäniň hiç hili intellektual tutarygy ýokdur.

Intellektual, teologik, pelsepewi, ruhy çuňluklardan binesip görnüşde döwrebaplaşya garşıy çykmak üçin dine ýapyşmak ideologiýasy ýüzleyý we emeli maksatly jihadizmiň hem-de selefizmiň emele getirilmegine sebäp boldy.

Jihadizm-selefizm yslamyň duşmany hökmünde modernizmi we Günbatar medeniýetini garşysynda goýýar.

Modernizme, Günbatara eglişiksiz duşmançylyk, bulara garşı jihat arkaly göreşmek pikiri selefizmi, jihadizmi, yslamy syýasy-ideologik taýdan ýowuzlaşdyryär, gödeklesdirýär, sütemkärligiň jihatlaşdyrlan militarizmini emele getirýär.

«Din Allaňky» bolýanca kapyrlara garşı söweşmegi, ýer ýüzünden küpür (pitne) ýok bolup gidýänçä jihat etmegi diniň iň esasy maksadyna we borjuna öwren jihadizm-selefizm sünnilikden, hanbaly-wahhabılykdan, umuman dini medeniýetiň hemmesinden iýmitlenip bilyär.

Selefizmi we jihadizmi diňe bir mezhep bilen çäklendirip bolmaýar. Selefizm-jihadizm nirde dini medeniýet bolsa, şol ýere syzyp we olardan iýmitlenip bilyän akgynly ideologiyadır. Selefî toparlardyr tarykatlaryň dini aňlama we ýasaýyş-durmuş formalary kän nukdaýnazardan biri-birlerine meňzeş.

Selefilik we tarykatlar dini daşky formada ýasaýarlar, diniň lafzy-literal düşündirişlerini oňlaýarlar.

Selefiler we tarykatlar filosofiýany, akyl-paýhasy, tankydy düşünýäni ýigrenýärler, bulara dine perdelenip garşıy çykýarlar. Selefiler we tarykatlar jemgyyetde sosial, syýasy-

yk dysady agalyk ediş ugurlaryny dowam etdirmek hem-de giňeltmek üçin öz aralarynda soñlanmaýan görešiň içindedirler. Tarykatlary we selefileri garşyma-garşy getiren düýp faktor özara sosial, syýasy-ykdysady qgalyk sürmek dawasydyr.

Filosofiýa, ylma, akyl-paýhasa, tankydy düşünjä garşy çykýan selefi toparlar ýaraga, sütemkärlige yüz urmagyň dini tutaryklaryny aňsatlyk bilen jihat düşünjesinde tapybilýärler. Selefilik-jihadizm diňe Saud Arabystany, Müsür, Yrak, Owganystan ýa-da Çeçenistan bilen çäklenip oňjak ideologiýa däl.

Selefilik we jihadizm musulmanlaryň ýasaýan ähli ýurtlarynda özünemilitanlar we müritler toplap bilmäge ukyplydyr.

Dini medeniýetiň iň gadymy çeşmelerinden özüne salgylanmalary tapyp bilýän selefilik we jihadizm musulman jemgyyetlerdäki ýowuzlygy we ýapyklygy Günbatara we modernleşen dünyämize garşy duşmançylykly maksatlar bilen öz islän ugurlaryna gönükdirip bilýän, guramaçylyk edýän, muny sütemkärlilikler ylahyýeti bilen birlikde ýaraglandyrybilen täsirli we howply yönelme hökmünde dowam etdirýär.

Bilal SAMBUR,

Ankaranyň Ýyldyrym Beýazit adyndaky uniwersitetiniň mugalymy.

29.07.2022 ý.

© The Independentturkish Publisistika